

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek door middel van boringen
aan de Wildertstraat te Chaam, gemeente
Alphen-Chaam (NB)**

W.J.F. Thijs & M. Stiekema

ARC-Rapporten 2010-74

Geldermalsen
2010
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van boringen aan de Wildertstraat te Chaam, gemeente Alphen-Chaam (NB)

ARC-Rapporten 2010-74
ARC-Projectcode 2010/159

Tekst

W.J.F. Thijs & M. Stiekema

Afbeeldingen

W.J.F. Thijs & M. Stiekema

Redactie

A.J. Wullink

definitieve versie

Autorisatie — A. Ufkes

Uitgegeven door

ARC bv

Postbus 41018

9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Geldermalsen, 2010

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

Projectnaam	Chaam, Wildertstraat
Projectcode	2010-159
CIS-code	39868
Projectleider	drs. A.J. Wullink
Contact	0345-620101, a.j.wullink@arcbv.nl
Opdrachtgever	Econsultancy Swalmen, M. Stiekema
Contact	0475-504961, stiekema@econsultancy.nl
Bevoegd gezag	Gemeente Alphen-Chaam, Mevr. de Rooij
Contact	013-5086666
Toetsing	Regio-archeoloog Breda, drs. G.J.A. Sophie
Contact	076-5294183, gja.sophie@breda.nl

Locatiegegevens

Toponiem	Wildertstraat
Plaats	Chaam
Gemeente	Alphen-Chaam
Provincie	Noord-Brabant
Kaartblad	50B
RD-coördinaten	N: 119426/391727 O: 119438/391671 Z: 119400/391664 W: 119387/391719
Oppervlakte	2.400 m ²

Beschrijving onderzoekslocatie

Geologie	Formatie van Stramproy met een dek van de Formatie van Boxtel; fijn tot grof zand en leem met een zanddek (Sy1)
Geomorfologie	Terrasafzettingsswelingen (3L12)
Bodem	Hoge zwarte enkeerdgronden, in lemig fijn zand (zEZ23), grondwatertrap VI
Historische situatie	In ieder geval al sinds begin 19e eeuw in gebruik als akkerland
Archeologische verwachting	In het hele plangebied kunnen archeologische resten voorkomen uit alle archeologische perioden. De kans op het voorkomen van archeologische resten is hoog voor alle perioden vanaf het Laat-Paleolithicum.

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Econsultancy uit Swalmen heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een gecombineerd verkennend en karterend archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van boringen uitgevoerd aan de Wildertstraat te Chaam in de gemeente Alphen-Chaam (afbeelding 1). Aanleiding tot dit onderzoek vormt de realisatie van een woning binnen een toekomstig perceel met een oppervlakte van circa 2.400 m². Voor de woning zal een gebied met een oppervlakte van circa 250 m² worden bebouwd. De exacte bouwplannen en de locatie van de woning binnen het nieuwe perceel zijn nog niet bepaald. Voor de bouwplannen dient een bestemmingsplanwijziging plaats te hebben. Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg dient het plangebied eerst te worden onderzocht op de aanwezigheid van archeologische waarden.¹ Het veldwerk is uitgevoerd op 9 maart 2010 door drs. M. Stiekema. Het veldwerk stond onder leiding van drs. A.J. Wullink van ARC bv. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1).²

1.2 Onderzoeksgeschiedenis

In maart 2010 is een bureau-onderzoek verricht door Econsultancy.³ Het archeologisch verwachtingsmodel uit het bureau-onderzoek vormt het uitgangspunt voor dit inventariserend veldonderzoek en is hieronder weergegeven.

Op grond van de verzamelde archeologische en aardwetenschappelijke informatie is de volgende gespecificeerde verwachting opgesteld:

Uit de landschappelijke ligging centraal op de flank van een (kleine) dekzandrug, iets ten noorden van een voormalig ven, blijkt dat het plangebied vanaf het Paleolithicum gunstig is geweest voor jagers-verzamelaars en vanaf het Neolithicum voor landbouwers. Vanwege het beperkt aantal archeologische waarnemingen uit de omgeving van het plangebied is het lastig om een landschappelijke analyse voor archeologische vindplaatsen in de directe omgeving van het plangebied te maken.

In het algemeen kan echter wel gesteld worden dat op de centrale delen van dekzandruggen over het algemeen voornamelijk archeologische resten uit de Bronstijd - Nieuwe tijd worden aangetroffen, terwijl archeologische resten uit het Laat-Paleolithicum–Neolithicum meer langs en in de beekdalen en langs vennen worden aangetroffen.

In het hele plangebied kunnen archeologische resten voorkomen uit alle archeo-

¹In werking getreden op 1 september 2007.

²De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

³Stiekema, M., 2010: *Archeologisch bureauonderzoek Wildertstraat (ong.) te Chaam in de gemeente Alphen-Chaam*, Econsultancy Rapport 10013096 (conceptversie).

logische perioden. De kans op het voorkomen van archeologische resten is hoog voor alle perioden vanaf het Laat-Paleolithicum. De archeologische resten worden verwacht onder het esdek en in de top van de oorspronkelijke C-horizont. De vondstenlaag is opgenomen onderin het esdek; hier wordt ook wel van 'cultuurlaag' gesproken: een doorwerkte oude bodem tussen het esdek en de ongeroerde ondergrond met kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, vuursteen en houtskool. Archeologische sporen (uitgezonderd diepe sporen en waterputten) worden verwacht tot ongeveer 25 cm in de top van de C-horizont. Organische resten en bot zullen door de relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd. Uit een luchtfoto van de omgeving van het plangebied lijkt naar voren te komen dat het plangebied in het verleden mogelijk is ge(diep)ploegd. Deze ploegwerkzaamheden kunnen aanwezige archeologische waarden hebben aangetast.

1.3 Doel van het inventariserend veldonderzoek

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe het in het bureau-onderzoek voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren en met veldwaarnemingen te completeren. Het IVO bestaat uit drie stappen: verkennend, karterend en waarderend. Het verkennend onderzoek richt zich op de bodemopbouw en mogelijke bodemverstoringen die de archeologische trefkans kunnen beïnvloeden. Het karterend onderzoek stelt vast of er al dan niet archeologische waarden aanwezig zijn. Het waarderend onderzoek bepaalt de waarde van de archeologische resten.

1.4 Werkwijze

Het IVO is vanwege de beperkte oppervlakte uitgevoerd als een gecombineerd verkennend en karterend booronderzoek. Hiertoe zijn met behulp van een edelmanboor met een diameter van 15 cm op het onderzoeksterrein vijf boringen geplaatst tot maximaal 120 cm –mv. De boringen zijn verspreid over het terrein in een grid van 20×25 meter gezet om een juiste, algehele indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. Deze aanpak is overeenkomstig met de brede zoekoptie als beschreven in de KNA. Deze strategie wordt gebruikt voor het opsporen van nederzettingsterreinen met een middelhoge tot hoge vondstdichtheid of een archeologische laag. De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Het opgeboorde materiaal is doorzocht op de aanwezigheid van archeologische resten door het te zeven over een zeef met een maaswijdte van 4mm. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaardbeschrijvingsmethode (ASB). Omdat het plangebied begroeid is met gras en daardoor de vondstzichtbaarheid matig tot slecht was ten tijde van het veldonderzoek, is er geen oppervlaktekartering uitgevoerd.

2 Resultaten inventariserend veldonderzoek

De locatie van de boringen is weergegeven in afbeelding 2. De resultaten van het verkennend booronderzoek zijn opgenomen in bijlage 1. In alle boringen werden matig fijne zanden aangetroffen. De bovenste 30–40 cm van het bodemprofiel bestaat bij alle boringen uit een donker grijs-bruine, zwak humeuze bouwvoor (Ap-horizont). Hieronder is het oorspronkelijke moedermateriaal, de C-horizont, bestaande uit zwak siltige licht grijs-gele zandafzettingen aangetroffen.

Bij boring 4 en 5 is de bouwvoor gevlekt; het bevat resten geel zand van de (onderliggende) C-horizont. Bij alle boringen bevat de C-horizont roestvlekken. Dit is de zogenaamde gley-zone (Cg-horizont), het niveau waarbinnen de (hangende) grondwaterspiegel fluctueert. De roestvlekken zijn het meest uitgesproken in boring 1–3.

Na afloop van het veldwerk is er in het veld gesproken met de voormalig eigenaar van de grond. Hij gaf aan dat er (zoals reeds in het bureauonderzoek is vermeld) tot in de jaren 1970 een ven ten zuiden van het plangebied heeft gelegen. De directe omgeving van het ven bestond toendertijd voornamelijk uit heidevelden. Het plangebied was toendertijd dusdanig nat dat bij de demping van het ven het plangebied is opgehoogd met 'bruine grond' van de rug iets ten noorden van het plangebied. Voor die tijd werden de ijzeroer en roodgele zanden tot haast aan het maaiveld aangetroffen. (bron: mondelinge mededeling, 9 maart 2010)

De matig fijne zanden op de locatie zijn eolisch afgezette dekzanden (Formatie van Bostel, Laagpakket van Wierden).

Op basis van het AHN en de luchtfoto lijkt de depressie (het ven) in het verleden een randwal te hebben gehad aan oostelijke en noordelijke zijde. Het hogere deel van deze randwal lijkt te zijn afgetopt. Dit is ingegeven door de aangeploegde C-horizont op de luchtfoto. Dit lijkt ook het geval te zijn op de onderzoekslocatie. Deze hypothese wordt bevestigd door de gevlektheid (in boring 4 en 5) en geringe dikte van de bouwvoor. Op de locatie is geen sprake (meer) van enkeerdgronden, waarschijnlijk door egalisatie van de randwal. Het archeologisch niveau onder het eerddek zal hierdoor waarschijnlijk sterk zijn aangetast.

In het opgeboorde en gezeefde sediment zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

3 Samenvatting en conclusie

Volgens het bureau-onderzoek door Econsultancy ligt de locatie op de flank van een (kleine) dekzandrug, iets ten noorden van een voormalig ven. In het hele plangebied kunnen archeologische resten voorkomen uit alle archeologische perioden. De kans op het voorkomen van archeologische resten is hoog voor alle perioden vanaf het Laat-Paleolithicum. De archeologische resten worden verwacht onder het esdek en in de top van de oorspronkelijke C-horizont. De vondstenlaag is opgenomen onderin het esdek; hier wordt ook wel van 'cultuurlaag' gesproken: een doorwerkte oude bodem tussen het esdek en de ongeroerde ondergrond met kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, vuursteen en houtskool. Archeologische sporen (uitgezonderd diepe sporen en waterputten) worden verwacht tot ongeveer 25 cm in de top van de C-horizont. Organische resten en bot zullen door de relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd. Uit een luchtfoto van de omgeving van het plangebied lijkt naar voren te komen dat het plangebied in het verleden mogelijk is ge(diep)ploegd. Deze ploegwerkzaamheden kunnen aanwezige archeologische waarden hebben aangetast.

Het karterend inventariserend booronderzoek heeft aangetoond dat de locatie inderdaad op de flank van een dekzandrug op de overgang naar een (natter) voormalig ven ligt. Op de onderzoekslocatie zijn geen enkeerdgronden aanwezig. Op basis van het AHN en de luchtfoto lijkt de depressie (het ven) in het verleden een randwal te hebben gehad aan oostelijke en noordelijke zijde. Het hogere deel van deze randwal lijkt te zijn afgetopt. Dit is ingegeven door de aangeploegde C-horizont op de luchtfoto. Dit lijkt ook het geval te zijn op de onderzoekslocatie. Deze hypothese wordt bevestigd door de gevlektheid (in boring 4 en 5) en geringe dikte van de bouwvoor. De enkeerdgrond is waarschijnlijk verdwenen door egalisatie. Het archeologisch niveau direct onder het eerddek is hierdoor waarschijnlijk sterk aangetast. In het opgeboorde materiaal zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

Door de grote mate van egalisatie kan de hoge archeologische trefkans voor het plangebied naar beneden worden bijgesteld. De actuele trefkans zal waarschijnlijk laag zijn. Er kan daarom worden geconcludeerd dat de voorgenomen nieuwbouw geen bedreiging vormt voor het archeologisch erfgoed.

4 Aanbeveling

Gezien de geringe kans op archeologische resten binnen de onderzoekslocatie zijn er geen bezwaren tegen de voorgenomen ontwikkeling van de onderzoekslocatie. Geadviseerd wordt dan ook om de onderzoekslocatie vrij te geven. De archeologische meldingsplicht blijft echter bestaan. Mochten tijdens toekomstige graafwerkzaamheden archeologische resten worden aangetroffen, dan dient dit onverwijld aan het bevoegd gezag, de gemeente Alphen-Chaam, te worden gemeld. Het bevoegd gezag beslist of de locatie definitief kan worden vrijgegeven.

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.

Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.

Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

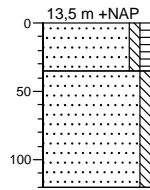

Afbeelding 2. Boorpuntenkaart. Door: M. Stiekema.

Bijlage 1 Boorprofielen

Boring: 1

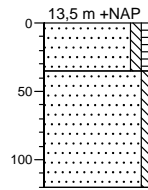
X: 119431
Y: 391678

0	gras
	Zand, matig fijn, zwak siltig, zwak humeus, donker grijsbruin, Aap-horizont
35	
	Zand, matig fijn, zwak siltig, matig gleyhoudend, licht grijsgeel, Cg-horizont
120	

Boring: 2

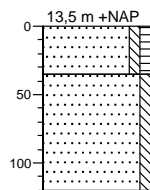
X: 119404
Y: 391676

0	gras
	Zand, matig fijn, zwak siltig, zwak humeus, donker grijsbruin, Aap-horizont
35	
	Zand, matig fijn, zwak siltig, matig gleyhoudend, licht grijsgeel, Cg-horizont
120	

Boring: 3

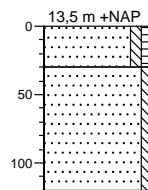
X: 119413
Y: 391700

0	gras
	Zand, matig fijn, zwak siltig, zwak humeus, donker grijsbruin, Aap-horizont
35	
	Zand, matig fijn, zwak siltig, sterk gleyhoudend, licht grijsgeel, Cg-horizont
120	

Boring: 4

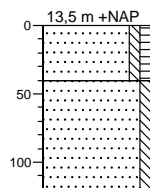
X: 119425
Y: 391724

0	gras
	Zand, matig fijn, zwak siltig, zwak humeus, donker grijsbruin, Aap-horizont; gevlekt
30	
	Zand, matig fijn, zwak siltig, zwak gleyhoudend, licht grijsgeel, Cg-horizont
120	

Boring: 5

X: 119396
Y: 391721

0	gras
	Zand, matig fijn, zwak siltig, zwak humeus, donker grijsbruin, Aap-horizont; gevlekt
40	
	Zand, matig fijn, zwak siltig, zwak gleyhoudend, licht grijsgeel, Cg-horizont
120	

Oprachtgever:

Locatie: Wildertstraat (ong.)

getekend volgens NEN 5104

Legenda (conform NEN 5104)

grind

	Grind, siltig
	Grind, zwak zandig
	Grind, matig zandig
	Grind, sterk zandig
	Grind, uiterst zandig

zand

	Zand, kleiig
	Zand, zwak siltig
	Zand, matig siltig
	Zand, sterk siltig
	Zand, uiterst siltig

veen

	Veen, mineraalarm
	Veen, zwak kleiig
	Veen, sterk kleiig
	Veen, zwak zandig
	Veen, sterk zandig

klei

	Klei, zwak siltig
	Klei, matig siltig
	Klei, sterk siltig
	Klei, uiterst siltig
	Klei, zwak zandig
	Klei, matig zandig
	Klei, sterk zandig

leem

	Leem, zwak zandig
	Leem, sterk zandig

overige toevoegingen

	zwak humeus
	matig humeus
	sterk humeus
	zwak grindig
	matig grindig
	sterk grindig

geur

	geen geur
	zwakke geur
	matige geur
	sterke geur
	uiterste geur

olie

	geen olie-water reactie
	zwakke olie-water reactie
	matige olie-water reactie
	sterke olie-water reactie
	uiterste olie-water reactie

p.i.d.-waarde

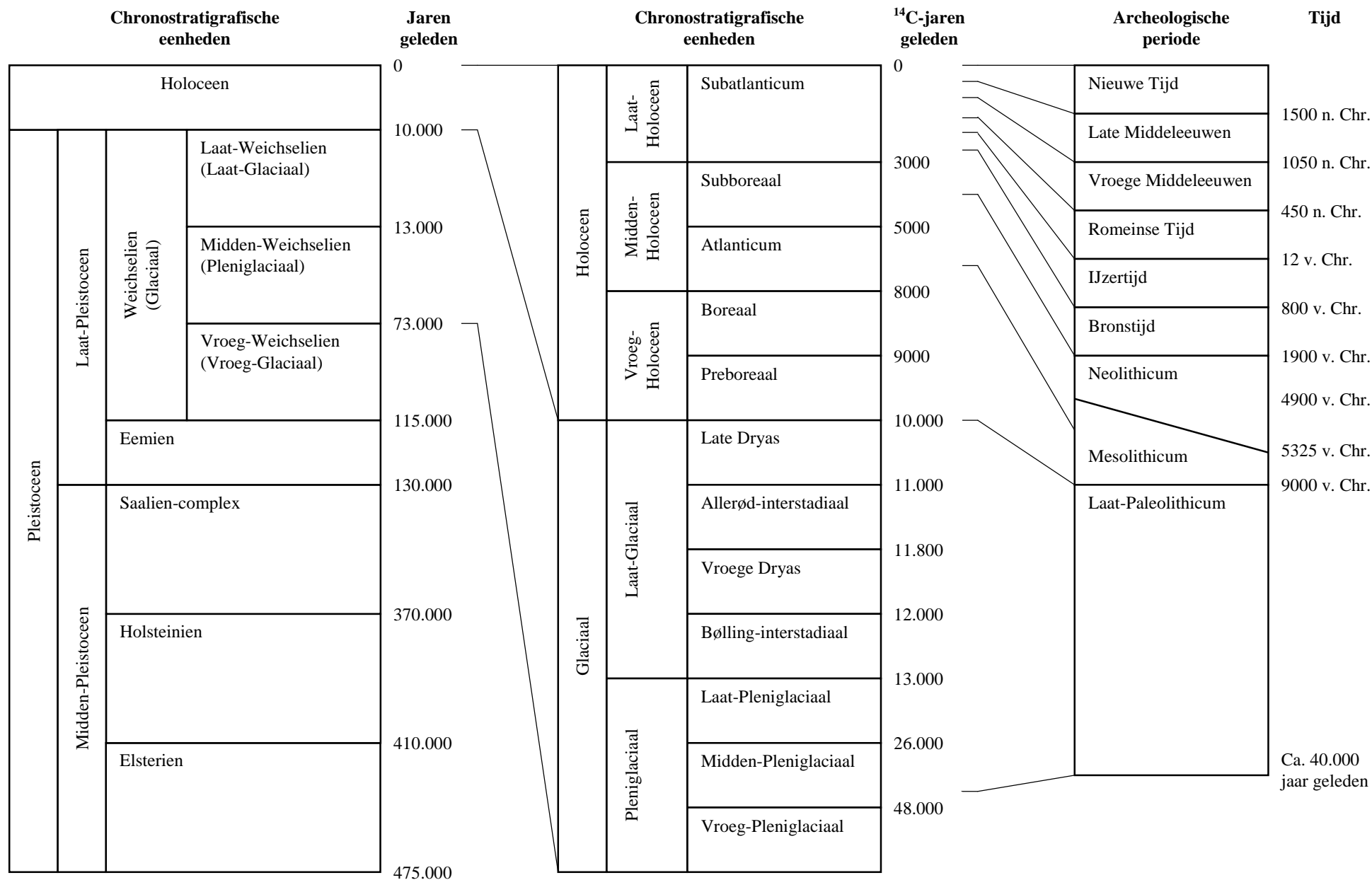
	>0
	>1
	>10
	>100
	>1000
	>10000

monsters

	geroerd monster
	ongeroerd monster

overig

	bijzonder bestanddeel
	Gemiddeld hoogste grondwaterstand
	grondwaterstand
	Gemiddeld laagste grondwaterstand
	slib
	water

Bijlage 2. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.